

УДК 342.5
DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v2.2024.4>

Н. В. Мішина
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0002-2357-3384

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У СПОРАХ ЗА УЧАСТІ ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР¹

Підкреслено, що додавання положень про медіацію у спорах за участю органів місцевого самоврядування до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» може бути доцільним з кількох причин: а) медіація є ефективним засобом вирішення конфліктів та спорів, який сприяє збереженню громадського миру та згуртованості територіальної громади. Застосування медіації може допомогти вирішити різноманітні питання, що виникають у взаємодії органів місцевого самоврядування як з членами територіальної громади, так і з іншими органами публічної влади; б) включення положень про медіацію до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» підкреслить важливість альтернативних методів вирішення спорів у контексті демократичного та відкритого громадянського суспільства. Це також може сприяти підвищенню рівня довіри між органами публічної влади та громадянами.

Підкреслено, що слід врахувати, що включення відповідних положень потребує ретельного вивчення та обговорення всіх аспектів медіації, включаючи її правовий статус, процедури проведення, кваліфікацію медіаторів та фінансові аспекти. Крім того, важливо врахувати, які вже існують правові механізми вирішення спорів у територіальних громадах та як вони працюють на практиці.

Резюмовано, що включення положень про медіацію до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» може стати важливим кроком у напрямку підвищення ефективності вирішення спорів та конфліктів за участю органів місцевого самоврядування. Застосування медіаційних процедур сприятиме покращенню взаємодії між органами публічної влади та громадськістю, а також зміцненню принципів відкритості та прозорості в управлінні. Водночас, впровадження медіації вимагає комплексного підходу та уважного врахування всіх аспектів цього процесу, зокрема правового, організаційного та фінансового. Такий крок може сприяти зміцненню правового порядку та підвищенню довіри громадян до державних органів, що є важливими завданнями у забезпеченні правової держави.

Ключові слова: медіація, розгляд спорів, місцеве самоврядування, муніципальне управління, муніципальне право, права людини.

Mishyna N. V. THE USE OF MEDIATION IN DISPUTES INVOLVING LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES: CONSTITUTIONAL AND LEGAL DIMENSION

The inclusion of provisions on mediation in disputes involving local self-government bodies in the Law “On Local Self-Government in Ukraine” can be justified for several reasons: a) mediation is an effective means of resolving conflicts and disputes, which contributes to maintaining public peace and cohesion of the territorial community. The use of mediation can help to resolve various issues arising from the interaction of local self-government bodies with members of the territorial community, as well as with other public authorities; b) the inclusion of provisions on mediation in the Law of Ukraine “On Local Self-Government in Ukraine” would emphasise the importance of alternative dispute resolution methods in the context of a democratic and open civil society. This may also contribute to increasing the level of trust between public authorities and citizens.

It is emphasised that the inclusion of relevant provisions requires careful study and discussion of all aspects of mediation, including its legal status, procedures, qualifications of mediators and financial aspects. It is also important to consider the existing legal mechanisms for dispute resolution in territorial communities and how they work in practice.

In conclusion, the inclusion of provisions on mediation in the Law of Ukraine “On Local Self-Government in Ukraine” can be a significant step towards improving the effectiveness of dispute resolution involving local self-government bodies. The introduction of mediation procedures will contribute to improving the interaction between public authorities and the public, as well as to strengthening the principles of openness and transparency in governance. At the same time, the introduction of mediation requires a comprehensive approach and careful consideration of all aspects of the process, including legal, organisational and financial aspects. Such a step can contribute to strengthening the rule of law and increasing citizens’ trust in government institutions, which are important tasks in ensuring the rule of law.

Key words: mediation, dispute resolution, local self-government, municipal governance, municipal law, human rights.

¹ Funded under the EU’s Marie Skłodowska-Curie Actions «MSCA4Ukraine» (individual project ‘The role of local authorities in the implementation of the judgments of the European court of human rights’).

Постановка проблеми. Актуальність дослідження застосування медіації у спорах, що виникають за участю органу місцевого самоврядування, пов'язана з практичною реалізацією низки принципів конституційного права України, зокрема принципу народовладдя. Забезпечення ефективного механізму врегулювання конфліктів та спорів на місцевому рівні сприяє здійсненню народного суверенітету, реалізації принципу народовладдя, а також і демократизму. Органи місцевого самоврядування, як місцеві органи публічної влади, можуть застосовувати як примус, так і переконання. Але у будь-якому демократичному суспільстві перевага надається переконанню – а тому звернення при вирішенні спорів за участю таких органів публічної влади, як органи місцевого самоврядування, до медіації, слід всіляко вітати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з медіаційними процесами в Україні, досліджували такі фахівці, як Н.Крестовська, Л.Романадзе та інші. Проте, проблематика медіації вкрай рідко постає у конституційно-правових дослідженнях у цілому (в якості винятку дивись, наприклад, [1; 2]) та муніципально-правових дослідженнях зокрема (в якості винятку дивись, наприклад, [3; 4]). А тому аналіз цього питання є перспективним для української науки муніципального права.

Метою статті є постановка питання про те, що включення положень про медіацію до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» може стати важливим кроком у напрямку підвищення ефективності вирішення спорів та конфліктів за участю органів місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Може скластися уявлення, що медіація не має «точок дотику» з конституційним правом України. Однак, це не так.

Першою «точкою дотику» є конституційне право на справедливий судовий захист. Медіація може виступати як альтернативний метод вирішення спорів, що відповідає праву на судовий захист (як це передбачено в частині другої ст. 55 Конституції України, «право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [5]).

Другою «точкою дотику» є гарантії прав і свобод людини і громадянина. Використання медіації може сприяти забезпеченню гарантій конституційних прав і свобод особистості, забезпечуючи можливість участі в процесі врегулювання спорів та забезпечення їхніх інтересів.

Третьою «точкою дотику» є прагнення до побудови правової держави. Медіація відповідає ідеології правової держави, зокрема принципу здійснення правосуддя в мирний спосіб, шляхом добровільної згоди сторін.

Четвертою «точкою дотику» є європейські принципи управління та розв'язання конфліктів. На сучасному етапі низка документів, що містять європейські стандарти, присвячені аналізу того, як медіація впливає на забезпечення принципів конституційного управління та врегулювання конфліктів у суспільстві.

Таким чином, зв'язок між медіацією та конституційним правом важко заперечувати.

Можуть виникнути сумніви також і щодо зв'язку між медіацією та органами місцевого самоврядування в Україні. По-перше, слід врахувати, що органи місцевого самоврядування в Україні є різноманітними (колегіальними та одноособовими, виборні та такі, що формуються шляхом призначення, з представницькими або з виконавчими повноваженнями, такі, створення яких є обов'язковим та такі, створення яких є факультативним). Незважаючи на це, медіація є перспективною для застосування у процесі функціонування всіх цих органів.

Варто підкреслити, що вільне самоврядування територіальних громад, у першу чергу через утворення їх представницьких органів, є однією з ключових складових демократії. Застосування медіації дозволяє вирішувати суперечки та конфлікти на місцевому рівні шляхом діалогу та конструктивного спілкування, що відповідає принципам конституційного права у демократичній державі.

Посилення взаємодії між органами публічної влади та громадськістю через медіаційний процес також сприяє підтримці прозорості та відкритості у здійсненні публічного управління. Це відповідає основним цінностям конституційного ладу, що спрямовані на зміцнення демократичного процесу та захист прав і свобод людини і громадянина.

Загалом, враховуючи значення принципів конституційного права для побудови сучасного суспільства, актуальність застосування медіації у спорах з участю органів місцевого самоврядування стає очевидною. Цей підхід сприяє зміцненню демократії та правової держави в Україні.

У контексті конституційного права, застосування медіації у справах за участю органів місцевого самоврядування також відображає зобов'язання держави забезпечити гарантований доступ до судової системи та альтернативних механізмів врегулювання спорів. Це забезпечує реалізацію права на справедливий суд відповідно до конституційного законодавства України та міжнародних стандартів прав людини. Це відображається в зобов'язанні держави гарантувати громадянам можливість здійснення їхніх прав і свобод, включаючи право на справедливий суд.

Згідно з Конституцією України, кожен має право на захист своїх прав та свобод від будь-яких порушень, включаючи можливість звернутися до суду або скористатися іншими механізмами врегулювання спорів, такими як медіація. Таким

чином, можна дійти проміжного висновку щодо того, що забезпечення доступу до альтернативних методів врегулювання спорів, таких як медіація, є важливим аспектом забезпечення справедливого та ефективного правосуддя. Це дозволяє вирішувати конфлікти шляхом мирного та конструктивного діалогу, що сприяє подальшій розбудові правової держави та зміцненню демократії.

Отже, застосування медіації у справах за участю органів місцевого самоврядування відповідає вимогам Конституції України та міжнародних стандартів прав людини, європейським стандартам та кращим практикам, сприяючи реалізації прав і свобод особистості та зміцненню демократичного державного ладу. Також цей підхід допомагає забезпечити ефективний та справедливий механізм вирішення спорів та конфліктів на місцевому рівні.

Додатково, вище було зазначено, що у контексті конституційного права, важливо врахувати, що застосування медіації у справах за участю органів місцевого самоврядування сприяє вдосконаленню взаємовідносин між органами публічної влади (як державного, так і місцевого рівня) та громадськістю, сприяє зміцненню принципу відкритості та прозорості в управлінні, що є важливими складовими сучасного конституційного порядку. І дійсно – у контексті конституційно-правового аналізу важливо врахувати, що медіація у справах за участю органів місцевого самоврядування сприяє покращенню взаємовідносин між органами публічної влади та громадськістю. Цей механізм дозволяє вирішувати конфлікти та спірні питання шляхом діалогу та взаєморозуміння, що сприяє побудові довіри та сприятливого клімату для співпраці.

Крім того, застосування медіації у справах місцевого самоврядування сприяє зміцненню принципу відкритості та прозорості в публічному управлінні. Через відкритість процесу медіації та участь громадськості у вирішенні спорів створюється можливість для більш ефективного контролю за діяльністю органів публічної влади, до числа яких належать також і органи місцевого самоврядування. Важливо зазначити, що медіація сприяє також активізації громадянського суспільства та підвищенню його ролі у процесах управління. Шляхом участі громадян у медіаційних процедурах вони отримують можливість впливати на вирішення питань, які стосуються їхніх інтересів та потреб.

Отже, в контексті конституційного права застосування медіації у справах за участю органів місцевого самоврядування має важливе значення для підтримки практичної реалізації принципів народовладдя та демократизму, подальшої розбудови правової держави та громадянського суспільства. Цей підхід сприяє покращенню взаємин між орга-

нами публічної влади та членами територіальних громад, зміцнює довіру до владних структур та сприяє розвитку громадянського суспільства.

Аналіз законодавства України щодо медіації виявляє деякі ключові нормативно-правові акти, які визначають правовий статус та регулюють процес застосування медіації в країні. Ось деякі з них:

– Закон України «Про медіацію». Прийнятий у 2017 році, він визначає правові засади медіації, встановлює вимоги до медіаторів, процедури проведення медіаційних процесів та впроваджує механізми стимулювання розвитку медіації в Україні;

– Кодекс адміністративного судочинства України (КАС). У КАС передбачено можливість використання медіації для врегулювання спорів в адміністративних справах, стороною яких нерідко виступають органи місцевого самоврядування. Суд може встановити термін для проведення медіаційного процесу та призначити медіатора;

– Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК). ЦПК також передбачає можливість використання медіації для вирішення цивільних спорів (цей тип спорів не є рідким у практиці функціонування органів місцевого самоврядування). Сторони можуть домовитися про медіацію на будь-якому етапі судового процесу, а суд може рекомендувати використання медіації як альтернативного методу вирішення спору; а також інші нормативно-правові акти, які можуть містити положення про медіацію або враховувати можливість її використання в конкретних випадках.

На підставі цього можна визначити рамки і можливості застосування медіації в Україні, а також виявити потенційні напрямки для подальшого розвитку цього методу вирішення спорів. Зокрема, привертає увагу той факт, що Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» не містить положень про медіації.

Додавання положень про медіацію у спорах за участю органів місцевого самоврядування до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» може бути доцільним з кількох причин.

По-перше, медіація є ефективним засобом вирішення конфліктів та спорів, який сприяє збереженню громадського миру та згуртованості територіальної громади. Застосування медіації може допомогти вирішити різноманітні питання, що виникають у взаємодії органів місцевого самоврядування як з членами територіальної громади, так і з іншими органами публічної влади.

По-друге, включення положень про медіацію до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» підкреслить важливість альтернативних методів вирішення спорів у контексті демократичного та відкритого громадянського суспільства. Це також може сприяти підвищенню рівня довіри між органами публічної влади та громадянами.

Проте, слід врахувати, що включення відповідних положень потребує ретельного вивчення та обговорення всіх аспектів медіації, включаючи її правовий статус, процедури проведення, кваліфікацію медіаторів та фінансові аспекти. Крім того, важливо врахувати, які вже існують правові механізми вирішення спорів у територіальних громадах та як вони працюють на практиці.

Висновки. Включення положень про медіацію до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» може стати важливим кроком у напрямку підвищення ефективності вирішення спорів та конфліктів за участю органів місцевого самоврядування. Застосування медіаційних процедур сприятиме покращенню взаємодії між органами публічної влади та громадськістю, а також зміцненню принципів відкритості та прозорості в управлінні. Водночас, важливо підкреслити, що впровадження медіації вимагає комплексного підходу та уважного врахування всіх аспектів цього процесу, зокрема правового, організаційного та фінансового. Такий крок може сприяти зміцненню правового порядку та підвищенню довіри громадян до державних органів, що є важливими завданнями у забезпеченні правової держави. Отже, хоча додавання положень про медіацію

до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» може мати певні переваги, таке рішення повинно бути обґрунтовано і ретельно підготовлено з урахуванням усіх відповідних факторів та консультацій зі стейкхолдерами.

Література

1. Qaracayev C. Individual constitutional complaint in the Republic of Azerbaijan. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2023. № 63. С. 34–37.
2. Qaracayev C. Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2022. № 57. С. 24–27.
3. Mishyna N. V. Role of local and regional authorities in the implementation of ECtHR judgments: bibliographical review. *Юридичний вісник.* 2023. № 3. С. 146–151.
4. Mishyna N. Ukrainian Legislation on Associations: Constitutional Axiology And The European Court Of Human Rights' Case Koretskyu and Others v. Ukraine. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* Одеса, 2022. Т. 31. С. 57–63.
5. Конституція України 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1997. № 24. Ст. 170.